

SMOTRA

UČITELJSKA ZADACA CRKVE PO NOVOM KODEKSU

Inauguralno predavanje ak. godine 1983–84.

Dr. Bonaventura DUDA

Profesori i studenti bogoslovnih fakulteta treba da najneposrednije prouče III. knjigu novog kodeksa *De Ecclesiae munere docendi – O učiteljskoj zadaći Crkve*. Odmah napominjemo da prijevod tog naslova nije bez spora. Ta knjiga obuhvaća 85 kanona (kan. 747–833). Nakon pet uvodnih kanona, knjiga se grana na četiri naslova u kojima se osvjetljaju i pravno uređuju različiti vidici učiteljske zadaće Crkve: *O posluživanju riječi Božje* (propovijedanje i katehizacija) – *O misijskoj djelatnosti Crkve* – *O katoličkom odgoju* (škole općenito, katolička sveučilišta i drugi instituti viših studija, crkvena sveučilišta i fakulteti) – *O sredstvima društvenog priopćavanja, osobito o knjigama* – *O vjeroispovijesti*. Tomu treba pripojiti iz II. knjige *O odgoju i izobrazbi klerika* (kan. 232–264).

Mi ćemo se danas zadržati samo na 9 uvodnih kanona u III. knjigu, što uzorno sažeto i jasno kanoniziraju temeljni dogmatski nauk o učiteljstvu Crkve (kan. 747–755). Najprije ćemo raščlaniti tih 5 kanona (I), a onda ćemo upozoriti na vrlo važnu i pomno odabranu terminologiju (II) koja će zahtijevati prevodilačku tankoćutnost.

I.

Prva su dva kanona uistinu temeljna. Kan. 747 utvrđuje *zadacu Crkve* s obzirom na „objavljenu istinu”, a kan. 748 izriče *dužnost svih ljudi* s obzirom na tu „istinu koja se tiče Boga i Crkve”. Nauk tih dvaju kanona iznosimo po točkama.

1. Krist Gospodin povjerio je Crkvi „poklad vjere” ili „objavljenu istinu”. Poslije ćemo reći što je „poklad vjere”.

2. Crkvi je zadaća da taj poklad vjere „kao svetinju čuva, sve dublje prouči te vjerno navješćuje i izlaže”. Upozoravam na tri glagola što nekako izražavaju svu zaposlenost Crkve s obzirom na taj poklad vjere: čuvati – pronicati – navješćivati. To podsjeća na *Dei verbum*, br. 10a: „Učiteljstvo (Crkve) nije iznad riječi Božje, nego riječi Božjoj služi, učeći samo ono što je predano ... to odano sluša, kao svetinju čuva i vjerno izlaže...” Zapravo je ovaj kanon skovan po toj učiteljskoj izjavi II. vatikanskog koncila.

3. U toj zaposlenosti Crkve oko Božje riječi uz nju cijelu, dakako i uz učiteljstvo, stoji Duh Sveti. Ona to djelo čini „Spiritu Sancto assistente”, uz pomoć Duha Svetoga.

4. Zadaća naučavanja predstavlja temeljnu dužnost i pravo („officium et ius”) Crkve kojim je ovlašćuje sam njezin utemeljitelj Krist Gospodin i u tom je neovisna o svakoj drugoj vlasti.

5. U vršenju svoje zadaće Crkva se smije i mora poslužiti primjerenim sredstvima društvenoga pripočavanja.

6. Korisnici i uživaoci učiteljske zadaće Crkve jesu svi narodi. Dovle kan. 747.

7. Toj zadaći Crkve da naučava sve narode odgovara dužnost svih ljudi prema „istinini o Bogu i njegovoj Crkvi” (kan. 748). Svi su ljudi tu istinu dužni „tražiti i spoznati je prigrliti i obdržavati”.

8. Oni na to, i to snagom obvezatnoga Božjega zakona, imaju i dužnost i pravo. Tu mi se čini važnom latinska riječ „gaudent”: to pravo ne samo da „imaju” nego treba da ga stvarno mogu i „uživati”.

9. No isto tako nitko nema prava da bilo kojega čovjeka protiv njegove savjesti sili da prigrliti katoličku vjeru. Možda je i tu važna riječ „fas est – nefas est”. Takva je prinuda odurnija ako tko to čini u ime Boga.

Pošto je ustanovljena učiteljska zadaća Crkve, daljnji kan. 749 potanje određuje tko u Crkvi uživa povlasticu nezabludivosti u učiteljstvu. Napominjem odmah da se stalno susrećemo s pomno određenim dvočlanom „infallibilitas in magisterio – nezabludivost u učiteljstvu”. I misli se prvenstveno na tzv. aktivnu nezabludivost, jer su pasivno nezabludivi svi kršćani koji vjeruju, svjedoče i uče nezabludivi nauk Crkve. Ovaj i slijedeći kanoni najtješnje se naslanjaju na nauk II. vatikanskog koncila u *Lumen gentium* (osobito br. 25). Prvi stavak izriče prvosvećenikovu nezabludivost, a drugi to proteže na biskupski kolegij. Možemo ovamo odmah pripojiti i kan. 753 koji govori o učiteljstvu biskupskih konferencija i pojedinih biskupa u svojoj biskupiji. Dakako, u svemu treba pomno odvagivati sve riječi i ustanoviti nosivost pojedinih izjava.

1. Snagom svoje zadaće („munus”) prvosvećenik je nezabludiv u učiteljstvu uz ove napomene:

- kada kao vrhovni pastir i učitelj svih kršćana
- konačnim pravorijekom proglašuje
- obvezatan nauk o vjeri i moralu.

2. Tu istu nezabludivost u učiteljstvu ima i biskupski kolegij, i opet uz ove napomene:

- kada biskupi svega svijeta vrše učiteljstvo okupljeni na ekumenskom koncilu
- te kao učitelji i presuditelji
- izlažu nauk o vjeri i moralu
- koji treba prihvatiti kao konačni pravorijek.

3. Nezabludivi su u učiteljstvu i onda

- kada su doduše raspršeni po svijetu
- ali čuvajući uzajamno zajedništvo i zajedništvo s Petrovim nasljednikom
- autentično naučavaju što spada u vjeru i moral
- slijevajući se tako stvarno u jedan pravorijek koji treba smatrati konačnim.

Da bi ti kanoni dobili na razgovijetnosti, u 2. stavku se jasno ističe da je samo onaj nauk nezabludivo proglašen koji je „manifeste – bjelodano” takav.

4. S obzirom na učiteljsku zadaću pojedinih biskupa u svojim biskupijama i biskupskih konferencija, kan. 752 izričito tvrdi dvoje:

- njihovo naučavanje nema snage nazabludivosti u učiteljstvu („non pollet”)
- ali su autentični naučavatelji i učitelji vjere onima koji su povjereni njihovoj pastirskoj skrbi;

- uz to autentično učiteljstvo svojih biskupa kršćani su dužni prianjati „religioso animi obsequio”, religioznom poslušom duše. Izraz nije lako prevesti.

U tom cijelom sklopu o nezabludivosti u učiteljstvu, što pripada prvosvećeniku, biskupskom kolegiju i pojedinim biskupima i biskupskim konferencijama, vrlo su važni daljnji kanoni 750–754. Oni poblize određuju što su kršćani dužni vjerovati „fidei assensu – vjerničkim pristajanjem” (kan. 752), to jest „fide divina et catholica – kao zbilju božanske i katoličke vjere” (kan. 750), a što ih obvezuje na „religiosum intellectus et voluntatis obsequium – na religiozni posluš razuma i vjere”, što li na jednostavno „obvezatno obdržavanje” (kan. 755). U tom se sklopu točno određuje što je hereza, što apostazija, što šizma – krivovjere, otpad, raskol (kan. 751). Svi ti kanoni iziskuju prevodilačku tankoćutnost.

1. Snagom obvezatne božanske i katoličke vjere („fide divina et catholica”) treba vjerovati samo ono i sve ono

- što se nalazi u pisanoj i predanoj riječi Božjoj te je kao poklad vjere predano Crkvi

- a ujedno se kao takvo, to jest kao od Boga objavljeno, predlaže
- bilo po svečanom bilo po redovitom i sveopćem učiteljstvu Crkve.

2. Da je nešto takve naravi, često se očituje po zajedničkom pristajanju vjernika pod vodstvom učiteljstva.

3. Snagom te iste božanske i katoličke vjere vjernici su dužni sve to ne samo prihvatiti nego i izbjegavati svaki drugi protivnan nauk (kan. 750).

4. Tko tvrdoglavo i ustrajno, nakon krsta, nijeće istinu koju smo dužni vjerovati božanskom i katoličkom vjerom, taj je heretik-krivovjerac. Tko odbaci svu kršćansku vjeru, taj je apostata-otpadnik. Tko pak otkaže podložnost prvosvećeniku ili uskrati zajedništvo drugim udovima Crkve, taj je šizmatik-raskolnik (kan. 751).

Kan. 752 točnije određuje kakav treba da bude vjernikov stav prema onomu što učiteljstvo ne predlaže kao nešto što treba vjerovati kao zbilju božanske i katoličke vjere.

5. Vjernici su dužni pružiti „religiosum intellectus et voluntatis obsequium – religiozni posluš razuma i volje” svemu onomu što prvosvećenik ili biskupski kolegij o vjeri i moralu izjavljuju („enuntiant”), makar to ne kane proglasiti kao konačni pravorijek. Vjernici će to ne samo poslušati nego će se kloniti svega što s tim nije u skladu.

6. Kršćani su tim „religioznom poslušom” dužni prianjati uz autentično učiteljstvo svojih biskupa, makar ono po sebi nije nezabludivo u strogom smislu te riječi (kan. 753).

7. Na jednostavno su obdržavanje („servare”) obvezani kršćani kad je riječ o konstitucijama i dekretima kojima zakonita crkvena vlast predlaže neki nauk ili

pobija neke zablude, osobito kad ih donosi rimski prvosvećenik ili biskupski kolegij (kan. 754).

Taj svečani i prevažan sklop uvodnih kanona novog kodeksa o učiteljskoj zadaći Crkve završava kanonom 755 o ekumenizmu:

1. Zbog vjernosti Kristovoj volji cijela je Crkva dužna promicati („promovere”) ekumenski pokret.

2. Tom je pokretu cilj uspostava ponovnog jedinstva („redintegratio”) između različitih kršćana.

3. Ta dužnost posebno obvezuje cijeli biskupski kolegij i Svetu Stolicu na koje spada da njeguju taj pokret i njime upravljaju.

4. I pojedini biskupi, a po propisima prava i biskupske konferencije, također imaju dužnost da promiču to jedinstvo. Neka za to daju i praktične smjernice, već prema različitim prilikama i okolnostima.

Tim je kanonom uistinu kanoniziran ekumenizam. Pomaknut je iz ortoprakse u ortodoksiju. On spada pod vjernost Crkve božanskoj istini. Bez veze s teškoćama o kojima svakako treba voditi računa, ekumenizam je stvar prave i pune vjere u Krista Isusa i snagu njegova otkupljenja. Ekumenizam nije stvar neke crkvene manjine ili nekih slučajnih oduševljenika. To je stvar Crkvene zbiljnosti i ozbiljnosti na najvišoj razini. To je stvar istinskog pravovjerja i vjerskog opredjeljenja. Stoga je ekumenizam pripojen uvodnim kanonima o učiteljskoj zadaći Crkve i o vjernosti Crkve Kristovoj istini.

II. PITANJA TEOLOŠKE TERMINOLOGIJE

Nakon raščlambe uvodnih kanona o učiteljskoj zadaći Crkve u novom kodeksu, želim se ukratko osvrnuti na problem prijevoda važne teološke terminologije. S riječima se ne valja razbacivati. Ne smiju se preuveličavati, ali niti umanjivati. Treba težiti za tim da riječi budu odvagnute i treba sačuvati po mogućnosti sve njihove nijanse. Riječi obvezuju svakoga. I onoga kojemu se postavljaju dužnosti, ali i onoga tko ih postavlja. Teolog se bavi zbiljama i riječima kojima se one izriču.

To je uopće velika koncilska novost i za velike narode s bogatom teološkom tradicijom na svojem jeziku, a osobito za nas male narode. Od Koncila ovamo treba da cijelu svoju vjeru razmislimo i izrazimo na svojem jeziku. Najdalje smo dopri u biblijskoj i liturgijskoj terminologiji. U ostalom možda je prosječni doseg našega kršćanskoga jezika razina katehizacije, i to ponajviše djece. Stoga su suvremeni teolozi, a ovaj čas kanonisti, pred novim zadaćama.

Odabirem samo nekoliko riječi novog kodeksa iz spomenutih uvodnih kanona o učiteljstvu Crkve. Neću tvrditi da su sastavljači novog kodeksa uvijek težili za točno izabranim terminima. No unaprijed se može pretpostaviti da su odabirali latinske izraze. A riječi u svakom jeziku imaju neki temeljni zvuk i više pazvukova. Treba paziti da ih u prijevodu ne osiromašimo i time suzimo ili čak krivo usmjerimo novu teološku informaciju koju nam želi pružiti novi kodeks. Tu također treba pripaziti da se novo vino ne lijeva u stare mješine. Inače ćemo i nehotice promašiti temeljno usmjerenje Koncil—novi kodeks do kojeg je suvremenoj Crkvi toliko stalo.

Prva riječ o kojoj treba razmisliti nalazi se u samom naslovu III. knjige kodeksa *O učiteljskoj zadaći Crkve*. Riječ *zadaća* stavio sam za latinski *munus*. A ipak *munus* je više nego *zadaća*. Kodeks svakako ne govori o učiteljskoj *vlasti* (*potestas*) kako je do sada bilo uobičajeno. U našem Divkovićevu *Latinsko-hrvatskom rječniku* (Zagreb, 1900) uz *munus* stoji niz hrvatskih riječi koje nisu naprosto istoznačnice: djelo, određeni posao, zadaća, dužnost... usluga, ljubav, dar. U suzvučju te riječi nalazi se i žrtva i uslužnost. U poznatom latinsko-francuskom rječniku srednjeg vijeka A. Blaisea uz *munus* stoji kao prva riječ *don – dar*. Neposrednu biblijsku pozadinu te riječi predstavlja Mt 28,19: „Podite i učinite mojim učenicima sve narode...” Iza zadaće naučavanja stoji Bog pošiljatelj i darovatelj. On je „Munificentissimus Deus – Predarežljivi Bog”, kako počinje bula pape Pija XII. kojom proglašuje Marijino uznesenje na nebo (1. XI. 1950). Crkva, dakle, ima *munus-dar* naučavanja. Ona je obdarena i obogaćena Božjom riječju za se i za sve narode da im to i uz najveće žrtve poslužuje. I to sa svom ljubavlju i marom. Ta je zadaća Crkve prava služba-služenje koju je Crkva dužna ponuditi svim ljudima. Ona zahtijeva pozhrtvovnu i predanu zaposlenost koja nije prepuštena miloj volji pojedinaca i zajednice. U tom daru i zadaći Crkva gleda izraz Božje ljubavi koja nju samu obogaćuje i po njoj želi obogatiti sve ljude. Obdarena tim Božjim darom treba da se njim i sama služi i uživa ga kao i da njime dariva i obogaćuje druge. Ona to čini i po „službenoj” dužnosti, ali ne toliko službeno koliko – poslužno i uslužno.

Na tu se riječ *munus* iz glavnog naslova III. knjige nadovezuje riječ *ministerium* u 1. naslovu iste knjige *O posluživanju riječi Božje*. Latinski *minister* nije *servus*. Za nas su donekle istoznačne riječi sluga i rob. No *sluga-minister* više je dvoritelj i poslužitelj nego sluga. On je doduše sluga, ali na to nije prisiljen. Podređen je većem gospodinu, ali je svoj posao primio slobodno i dragovoljno. Što je to dragovoljniji posao to je više posluživanje nego služenje. Dakako da je u tom uključena i neka poduzetnost u dragu služenju. Riječ *ministerium* dakle uključuje zaposlenost, gotovo bih rekao radni odnos, ali pun ljubavi i dragovoljnosti. Iz ljubavi prema većem gospodinu poslužujem i onima kojima me on šalje. U takvu sklopu *munus-ministerium*, to jest *zadaća-posluživanje*, važna je i riječ *actio* što dolazi u 3. naslovu iste knjige za misijsku *djelatnost* Crkve. Misijska je zaposlenost jedan specifičan vid – izvršavanje i čin – temeljne zadaće naučavanja. Ta se dakle temeljna zadaća grana na četiri glavna područja koja dolaze do izražaja u četiri naslova III. knjige: – na posluživanje riječi Božje u samom Božjem narodu; – na misijsku djelatnost u narodima koji još nisu primili Evanđelja; – na katolički odgoj (školstvo uopće, a napose sveučilišta, fakulteti i druge visoke škole); – na područje sredstava društvenog priopćavanja. Na svim tim područjima Crkva treba da bude svoj-ski zaposlena, uz najveće žrtve, sa svom ljubavlju i poduzetnošću.

U tako snažno formuliran okvir smješteni su i kanoni koji nas se neposredno tiču: *O crkvenim sveučilištima i fakultetima* (kan. 815–821).

Taj je *munus* ujedno i *officium* (kan. 747). Po Divkoviću riječ *officium* nastala je od *opificium* (opus facere – vršiti djelo). Obdarenost („munus”) Crkve Božjom riječju treba provesti u djelo. No i uz riječ *officium* nalazimo lepezu hrvatskih riječi: služba, osjećaj dužnosti, stvarno vršenje dužnosti, usluga, uslužnost, pa i

uljudnost. Crkva svoje službe ne nameće, nego je nudi; ona Božju zbilju i istinu poslužuje ljudima sa svom uljudnošću. To Crkvi nameće dužnost da službu naučavanja vrši uz poštovanje osoba i skupina ljudi.

U vezi s učiteljskom zadaćom Crkve važna je riječ *authentice* (kan. 749,2 te 752 i 754). Učiteljstvo treba da bude autentično, to jest izvorno i razgovijetno. Tu će nam više pomoći veliki Klaićev *Rječnik stranih riječi* (Zagreb, 1975) gdje se riječ *autentičan* tumači riječima: prav, izvoran, zajamčen... koji potječe doista od onoga kome se pripisuje, nepatvoren. Čini mi se da riječ upućuje najprije na izvor svakog crkvenog nauka, a to je objavljena riječ Božja u Pismu i Predaji (usp. kan. 750). No u isto vrijeme upozoruje da crkveni pravorijek mora biti posve jasan i razgovijetan, dobro prepoznatljiv. Dakle, podjedno i utemeljen na izvorima vjere i jasno oblikovan. Tu se riječ *autentičan* približava riječi *manifestus-očevidan*, u smislu kan. 749,3 po kojemu je samo onaj nauk nezabludiv koji se kao takav može očigledno ustanoviti.

Ovdje možemo načiniti malu digresiju. Želim uzgredice upozoriti na opseg izraza *depositum fidei* – poklad vjere ukoliko se izvija iz uvodnih kanona o crkvenom učiteljstvu. Sam se izraz temelji na Pavlovoj riječi: „Poklad čuvaj!” (1 Tim 6,20) i „Lijepi poklad čuvaj!” (2 Tim 1,14). Grčki izraz *paratheke*, latinski *depositum*, hrvatski *poklad* ili *polog* u tadašnjem jeziku tadašnje društvene ophodnje označuje novac pohranjen u nekoga na čuvanje. Ovdje označuje sve blago riječi Božje, pisane i predane, koje je povjereno Crkvi. To je dakle u sklopu kan. 749–754 „sva objavljena istina” (kan. 747,1). To su „istine i zbilje koje se tiču Boga i njegove Crkve” (kan. 748,1) ili naprosto „katolička vjera” (kan. 748,2). To je „nauk o vjeri i moralu” (kan. 749,1 i 2). Ovamo spadaju, a da nije točno određeno kako, i „moralna načela o društvenom poretku te sve ljudske stvarnosti koje se tiču temeljnih prava ljudske osobe i dobra duša” (kan. 747,2). Ukratko, „sve ono što se nalazi u pisanoj i predanoj riječi Božjoj” (kan. 750). Sve to, dakako, zahtijeva daljnju teološku razradu i točnija određenja koja prelaze okvire Crkvenog zakonika.

Toliko u pogledu sadržaja i načina oblikovanja nezabludiva nauka. U pogledu obvezatnosti treba u ovim uvodnim kanonima uočiti četiri glagola što se stupnjuju: enuntiare – izjaviti (kan. 752), proponere – predlagati (kan. 750), declarare – objasniti (kan. 749,2), proclamare – proglasiti (kan. 749,1).

U sklopu vjerničkog prihvata onoga što učiteljstvo naučava treba ispitati i puni doseg izraza „religiosum obsequium intellectus et voluntatis”, što sam preveo sa „religiozni posluš uma i volje”. Po kan. 752 treba razlikovati „religiosum obsequium” od „assensus fidei”. Stoga jedno prevodim sa „pristanak vjere” ili „vjernički pristanak” a drugo sa „religiozni posluš”. Postoji i inače tanana razlika između riječi „religio” i „fides-vjera”. Za riječ „religio” naš Divković najprije navodi: zdušnost i savjesnost, zatim – Božje i sveto, pobožnost... vjera, a onda – religiozno poštovanje itd. Sama riječ „obsequium” po Divkoviću znači ugodljivost, popustljivost, poslušnost. Riječ je dakle više o dragovoljnom nego zapovjedenom posluhu, ali koji ipak nije samo stvar volje ili prihvata nego i razumskog uvida. Uključuje i razumsku zaposlenost kojom nastojimo uvidjeti ono što se zapovijeda ili predlaže. To je u isto vrijeme i „zdušan” i „uvidavan” posluš. Gdje se zahtijeva

takav posluh, strogo govoreći, još nije u pitanju sama vjera kakvu traži nezabludiv pravorijek crkvenoga učiteljstva. Tim više što u talijanskom živom jeziku riječ „ossequio” znači dužno uvažavanje, poštovanje. Možda bismo izraz „religioso obsequio” najtočnije preveli „zdušnim poštovanjem”.

Kodeks tako uzakonjuje ljestvicu obvezatnosti izjava crkvenog učiteljstva. U povijesti teologije bilo je nastojanja da se ta ljestvica što točnije odredi i poštuje. Nešto smo dužni prihvatiti baš *fide divina et catholica*, kao nešto što se nalazi u Božjoj objavi te je kao takvo od Crkve definitivnim pravorijekom određeno (definirano) (kan. 749). Drugo opet samo *fide divina*, kao nešto što se očito nalazi u izvorima objave, makar nikada nije svečano definirano. Nešto opet doduše *religioso obsequio*—*vjerničkim posluhom*, ali što još ne mora biti stvar vjere u netom određenu smislu (kan. 752). Drugo smo napokon dužni naprosto *servare* — *opsluživati* iako smijemo, u pravim okvirima, imati drukčije mišljenje (kan. 754). To vrijedi i o vjerničkom stavu prema pravnim i zakonskim uredbama Crkve koji po sebi nisu stvar učiteljske nego upravne vlasti.

U svemu tome potrebni su darovi Duha Svetoga i onomu tko naučava i onomu tko je naučavan, i učitelju i učeniku. A pred riječju Božjom i učitelji su najprije učenici (usp. *Dei verbum*, br. 1 i 10).

SUMMARIUM

Magisterium Ecclesiae iuxta novum Codicem. — *In praelectione magistrali novi anni academici Auctor examini subicit quinque canones fundamentales III. libri novi Codicis (can. 747–755). Attentionem dirigit ad singulas propositiones quae ad fidei materiam referuntur quaeque insimul iura et obligationes singulorum Ecclesiae membrorum, pro sua cuiusque membri Ecclesiae condicione, determinant. Sub fine perpenduntur singula verba praegnantia quae quam accuratiorum translationem e latino in linguam croaticam requirunt (munus, officium, ministerium, obsequium etc).*